

УДК 37.091.011.3:94-051

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2019.05.1056>

НЕПРОСТІ ДОЛІ МОЄЇ РОДИНИ У ХХ ст.: ІСТОРИЧНА ТА НАРОДНА ДОКУМЕНТАЛІСТИКА

Василь СОКІА

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3164-1217>

доктор філологічних наук, професор,

завідувач відділу,

Інститут народознавства НАН України,

відділ фольклористики,

проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна

e-mail: vasylsokil@gmail.com

У матеріалах ідеться про родину автора цієї публікації, яка в 1940—1950-х роках зазнала різних поневірянь, знущань, убивств за національну позицію, відстоювання її у політичному та повсякденному житті, у збройній боротьбі проти окупантів, які захоплювали територію, плюндрували віру, обряди та звичаї.

Предметом дослідження стала біографія в широкому сенсі слова однієї великої родини в окреслений відрізок часу. З неї випливає і мета запропонованого історико-фольклористичного дослідження — представити обставини, в яких доводилося жити, працювати, боротися українцям за утвердження національної ідентичності, показати форми спротиву окупантам та найголовніше — не втратити надії у майбутнє, незважаючи на прикрощі чи втрати (матеріальні, людські). Це й обумовило актуальність обраної теми.

Джерельною базою для написання праці стали метрична книга жителів с. Волосянки початку ХІХ — першої половини ХХ ст., звідки почерпнуто біографічні відомості, а також документи про просвітницьку діяльність у 1930-х роках у цьому населеному пункті. Надзвичайно вагомими стали записи фольклорної прози від різних інформаторів — безпосередніх очевидців чи слухачів (не-свідків подій).

Розкривається просвітницький рух у селі до 1939 року та його занепад після приходу радянських поневолювачів, указується на масові переслідування народу, арешти. Особливим цинізмом відзначалися примусові вивезення на Сибір цілими сім'ями, навіть селами, де вони зазнавали неймовірних поневірянь.

Ключові слова: просвіта, УПА, боротьба, Сибір, загибель, повернення додому.

Vasyl SOKIL

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3164-1217>

Doctor of Philology, Professor, Head of Department

The Ethnology Institute National Academy
of Sciences of Ukraine

Department of Folklore,

15 Svobody ave., 79000, Lviv, Ukraine

e-mail: vasylsokil@gmail.com

DIFFICULT FATES OF MY FAMILY IN THE 20TH CENTURY: HISTORICAL AND FOLK DOCUMENTATION

The paper describes the author's family that in 1940—50s suffered a lot of abuses, murders because its national position in the political and everyday life, in armed struggle against the occupants who seized the territory of Ukraine and desecrated its faith, rituals and traditions.

The author reports the aspects of life of almost every family in the Western Ukraine in that difficult historical period which have been unknown to the academic community.

The subject of the research is the biography (in the broad sense of this word) of one large family in the specified period of time. This implies the purpose of the proposed historical and folkloric research — to describe circumstances in which the Ukrainians were forced to live, work and struggle for the national identity, to show the forms of opposition against occupants and the most important — to retain hope for the future despite of all difficulties or losses (material, human, etc). Therefore, the chosen topic remains very relevant.

The paper was written on the basis of the register of births, marriages, and deaths of the village of Volosianka at the beginning of the 19th — in first half of the 20th century, as well as the documents on the awareness campaign in this settlement in 1930s. Important sources were represented by the records of folk prose from various respondents — direct witnesses or listeners (non-witnesses) of the events.

The paper provides insight into the awareness movement in the village until 1939 and its decay after the advent of the Soviet occupants, describes mass persecutions of people, arrests, etc. Especially cynical were forced deportations of whole families, even whole villages, to Siberia where they endured extreme sufferings: they were freezing on cold, lived in barracks, starved. However, people still had a tiny hope to survive in these difficult circumstances and to return home. But for many of them this road was closed. Participants or sympathizers of the national liberation movement were cruelly punished or murdered. Women, together with their husbands, struggled against the apparatus of the Ministry for State Security (MGB), consciously risking their lives and even the lives of their small children. All of them believed in the idea of the independent Ukraine, struggled for it and were even ready to sacrifice their lives for the sake of freedom.

Folklore records are authentic and preserve all nuances of the Boykos dialect — phonetic, morphological and syntactic ones. A differential peculiarity of the local vernacular is preservation of the guttural sound «ы».

Keywords: awareness campaign, Ukrainian Insurgent Army (UPA), struggle, Syberia, death, return home.

Вступ. В 1940—1950-х рр. моя родина зазнала різних поневірянь, знуцань, переслідувань, виселення за національну позицію, відстоювання її у політичному та повсякденному житті, у збройній боротьбі проти окупантів, які захоплювали територію, пљондрували віру, обряди та звичаї. Отож предметом дослідження є фрагменти біографіч членів моєї великої родини в окреслений відрізок часу. З цього випливає і мета запропонованого історико-фольклористичного дослідження — представити обставини, в яких доводилося жити, працювати, боротися українцям за утвердження національної ідентичності, показати форми спротиву окупантам та найголовніше — не втратити надії у майбутнє. Це й обумовило *актуальність обраної теми*. Стаття написана на матеріалах метричної книги жителів с. Волосянки початку ХІХ — першої половини ХХ ст., звідки почерпнуто біографічні відомості, а також документів про просвітницьку діяльність у 1930-х роках у цьому населеному пункті. Надзвичайно вагомими стали записи фольклорної прози від різних інформаторів — безпосередніх очевидців чи слухачів (не-свідків подій). Це і становить джерельну базу пропонованого дослідження.

Розкривається просвітницький рух у селі до 1939 року та його занепад після приходу радянських поневолювачів, указується на масові переслідування народу, арешти. Особливим цинізмом відзначалися примусові вивезення на Сибір цілими сім'ями, навіть селами, де вони зазнавали неймовірних поневірянь. Особливо жорстоко карали та вбивали учасників чи симпатиків національно-визвольного руху.

Основна частина. **Любас Лука, син Івана** (рідний брат моєї бабусі Ганни по батьковій лінії). Народився 2 вересня 1901 р., с. Волосянка, число будинку 86. Дружина Єлизавета, з роду Мурин, народилася 1907 р. у Лавочному. Шлюб узяли у Волосянці 1 серпня 1923 р. Їхні діти: дочка Анастасія, народилася 7 травня 1927 р.; дочка Марія, народилася 9 травня 1929 р.; син Василь, народився 11 січня 1931 р., помер 23 квітня 1931 р.; дочка Анна, народилася 15 серпня 1932 р., померла 21 липня 1941 р. [1, арк. 86].

Лука Любас — активний діяч «Просвіти». (Іл. 1). На початку 1931 р. як голова читальні у Волосянці звертався до канцелярії товариства «Просвіта» у

Іл. 1. 1-й ряд. Сидять зліва направо: Гриців Андрій, Ріжнів Іван, Карвацький Петро (священик), Тухляч Федір, Галадій Михайло. 2-й ряд стоять: Губаль Василь, Мичко Микола, Ріжнів Федір, Вепрів Дмитро, Любас Лука. Світлина другої половини 1930-х рр.

Львові з проханням вислати їм каталог книжок. А вже 25 лютого того ж року подав список отриманих таких видань: «Гайдамаки», «Кров за кров», «Про українських козаків», «Славні побратими», «Чорна рада» та інші. У «Звідомленні» (звіті) «Просвіти» 9 листопада 1933 р. Л. Любас офіційно виконував уже обов'язки бібліотекаря [2, арк. 14—18].

МАЙСТЕР-ПАТРІОТ ЛУКА ЛЮБАС

Я вже буду говорити про уйка, бо то баба вашої брат. Він був великий аматор на село: вистави робив кожного свята, дуже великі вистави на Різдво, на Великодні свята. А крім того, дбав про просвіту, читальню, був великий патріот.

Я была мала, а в Луки было три дівчини — Анастасія, Марія і Анця. То як вистави робив, брав своїх дітей і мене, бо я была ближе коло них і усе товаришували-сьме.

Лука був майстром великим, будовав церкви. А раз зробив плаццаницю до нашої церкви. Таку зробив велику — гріб від землі аж під повалу. І кожного року брали ящики, сіяли овес перед Великодньом. То так красно вбирали. Потім мусіли і забрати гет.

А в сороковім році його схопили совіты і до сьогодні. Повіли прийти в Славсько — і вже більше не вернувся.

Маруся Гребівська казала, що вона робила десь у Долині. Там до них підійшов чоловік і говорив, що як їх вели на розстріл, то він чув і видів, як той чоловік дуже голосно гойкав:

Іл. 2. На «дозвіллі» в Красноярському краї під наглядом конвоїра. Губаль Параска, зліва її син Дмитро, Губаль Василь, чоловік Параски, Губаль Федір, брат Василя, невідомий. Світлина середини 1940-х рр.

— Я, Любас Лука, з Волосянки.

Їх у Стрию десь там в котловани скапарили¹.

* * *

I. Василь Губаль, син Михайла (прадідусь по материній лінії). Народився 25 грудня 1877 р., с. Волосянка, число будинку 185. Помер 1942 р. у с. Слізнява Красноярського краю. Його сестра Анна, народилася 17 лютого 1885 р., число будинку 185. Померла взимку 1943 р. у с. Овсянка Красноярського краю. Василь Губаль одружився з Євдокією, із роду Мاستило, яка народилася 22 лютого 1885 р. у Волосянці. Шлюб узяли 14 лютого 1901 р. Їхні діти: Василь, народився 23 грудня 1903 р., помер 27 жовтня 1970 р. у Волосянці; Андрій, народився 14 лютого 1910 р., загинув на фронті 1945 р.; Анна (згодом у заміжжі Яреминець), народилася 1 вересня 1920 р., померла 2 червня 1990 р. у Волосянці; Федір, народився 2 травня 1923 р., помер 20 листопада 1983 р. у м. Сколе [1, арк. 185].

¹ Зап. 25 лютого 2017 р. від Муштук Єфросинії, 1929 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл. (Усі фольклорні записи зробив В. Сокіл).

II. Губаль Василь, син Василя (мій дідусь). Народився 23 грудня 1903 р. Одружився з Парасквією Сідорчак, дочкою Луки, яка народилася 27 жовтня 1907 р., число будинку 140. Парасквія померла 16 липня 1959 р. у Волосянці. Шлюб узяли 26 вересня 1928 р. Їхні діти: Лука, народився 17 вересня 1926 р., загинув у шахті біля Макіївки Донецької обл. у 1950 р.; Анастасія (моя мама), народилася 29 вересня 1929 р., померла 15 вересня 2002 р. у Волосянці; Михайло, народився 24 березня 1932 р., помер 24 липня 1993 р. у Волосянці; Дмитро, народився 10 липня 1940 р., помер 1943 р. у с. Овсянка Красноярського краю [1, арк. 185].

Василь Губаль відзначався проукраїнською позицією. Він активний просвітянин. Із 1933 р. сумлінно виконував обов'язки скарбника, про що свідчать «Звідомлення» (звіти) читальні «Просвіта» у Волосянці [2, арк. 14—18]. Коли відбувалися історичні події 1938—1939 рр. у Хусті на Закарпатті, виконував функцію посла від Галичини до Августина Волошина.

Отож на Сибір у 1941 р. було вивезено 10 членів родини: 1) Губаля Василя, сина Михайла; 2) Губаль Анну, дочку Михайла; 3) Губаля Василя, сина Василя; 4) Губаль (Сідорчак) Парасквію, дочку Луки; 5) Губаль (у заміжжі Яреминець) Анну, дочку Василя; 6) Губаля Федора, сина Василя; 7) Губаля Луку, сина Василя; 8) Губаль (згодом у заміжжі за В. Соколом) Анастасію, дочку Василя; 9) Губаля Михайла, сина Василя; 10) Губаля Дмитра, сина Василя. (Іл. 2).

ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО СИБІРУ

Нас виселили за стрьика Андрія, він за кордон утік, на Закарпаття, і за політику тата, бо тато теж ходив туди, де Волошин. Тато був тым ... послом до Волошина. Тато був політик та й попався.

У сорок першому нас у травни виселили, у червни привезли в Сибір, у Красноярськ. То про тото й пісня є:

В сорок першим році
Сталася новина:
Нараз заплакала
Уся Галичина.

Двадцять суток везли
Та безперестанку,
Аж нас выгрузили
В місті Красноярську.

Як нас вивозили,
То цвила калина.
Та нам говорили —
Пропала Україна.

У Красноярськ нас привезли товарняками. Там нас вивозили на стадіон. Мы там дві неділі сиділи під голым небом. Ночі були холодні. Малийкі діти були в мамів, то мамы прикривали своїм тілом дітей, вби ни позамерзали. І потім нас із того стадіону... Підогнали на Єнісей баржі товарні. Нас у тоті товарняки погрузили. Усі-сьме плакали, що нас топити везут. І там нас нагнали всередину, бо на поверхності ни давали... Охорона была. Нас по сім'ях скликали, і так через трап сім'ями переводили в тоті баржі. І туду нагнали повні баржі людей. Так нас везли двіста тридцять кілометрів по Єнісею вниз. Де якась пристань, когось вже там вивозили. По трапу пару сімей вивозили. На другу нас завезли, на таку пристань, де є заготзерно, сушили, бо там, як возили зерно, заморозило. То там, де нас привезли, брали таких, що більше мали мужчин, бо то треба було грузчиків.

Нас привезли, вивозили на ті пристани. Там мы были від червня по лютий. Наші хлопці тоті баржі вивозили, возили у сушилку, пересушували зерно — пшеницю, просо, кукурудзу. Наші люде робили, а жінки просушували зерно так на палатках.

Мы там побыли, чуєте, до лютого. А відтам уже нас по Єнісею завернули назад, але ледом, замерзлим. Далі везли нас машинами. Привезли назад аж за Красноярськ у другу сторону, у Морштинський район. Там нас у Морштинським районі повивозили у такий барак великий, як коровник. Так наметали, як дров, що ни было де місця стати: енно на друге, енно друге душило. Мертвих брали і викидали ни знаю куду.

І там нас тримали більше тижня, а потім стали на машини загрузати і розвозити по участках. Привезли на той участок, де впадає ріка Мана у Єнісей. Мы там уже побыли тоті роки до кінця — вже з сорок другого року по сорок сьомий.

А в Сибірах... Що-сьме їли? А траву... Тато, небіжчик, робив на конюшни, то давали коням бурак, такий дрібуцький, кормовий, такий, як пальчики. Тато вкраде того бурака, в кишеньку трохи вівса, тихуцько на кухні їли сирій. А що было робити?

А вже потім стало трохи лекше. Михайло небіжчик підложит тамки яку куфайку, потовче на «муку»

овес, бо то плохий овес... Тогда мама того зварит — і так сербаєме.

Хто на сплаві робив, тот мав шіссот грамів хліба, а хто на суши — штыриста. А на ниробочого ни давали нич...

Лишали-сьме д'Великодньови чи там ід' Різду буханочку хліба бодай ни то, що попоїсти, а лиш покушати. То не бдеме тиждинь хліба брати, бо то по талонах, карточна система. То ни бдеме брати... Не раз взьмеме тоту буханочку хліба (тото на п'ятиріх) і по всьому. А соле навіть мало давали, триста грам на місяць, тої ледянки. Бывало, як є сіль, і соли у воду — і так ся нап'єме.

Пухли, вмирили... Вы ни думайте, що легко было. Напоследок, таке за два роки, стали наші люде роздобовати таку зимлю попід ліс, таку луку, трохи щось садили. Сто рублів коштвало малийке ведро буль. І що ... Що тым засадиш? А люде з тих буль вирізовали очка, де кільця, тото садили. А там, що ся лишило, то зварили таку «зупу». Навіть ни вбрізовали, лишинь пошкрябали. Йой, діточки, не дай Господи! Як я вірю голодному, то я бы з себе душу віддала для голодного.

Потому мы ся трошки взнали у тайзі. Як они кажут, був такий дикий часнык, они казали «черьомха». То такий — без зубців, він дуже смачный і дуже файно пах. Лиш тото было далеко в ліс іти, а москалі нас ни хотіли брати...

Сталися підпеньки якось появляти. І вже мы были за ріков у такі хатині окремо, що колись сидів, як они казали, «об'єжчик». А вже доїжджали лодков каждый динь на участок. І бывало мама піде, назбирає підпеньків доста. Так насушила мама на зиму мішок підпеньків. І мы вже сьті были, попоїли підпеньків. А як ни было, та така была висока гора... Така высочезна, що ни мож на ню вылізти. Там на ті горі росло лопуша, як щавник. Лиш оно ни было гірке, а таке хіба на вигляд. Тогда йдеме із Луков, братом, на тоту гору (ни лиш мы, а й другі йшли), заки сонце ни вбігло, бо ни выйдеме, бо голодні, та ни можеме вылізти. Там на ті горі назбираєме у міщуки того листа і тогда тото долі горов тягнеме, бо ни можеме понести — нима силы. Принесеме, мама тото вытрясе, обы ся ни спарило. І так нам траву варили.

...Каждый ранок переключка. Хто хотів піти десь трошка далі, мусів пообіцятися, що на тоту годину маєш быти ту. А ніт — за ґраты.

Всяко было. Народ мерз, пух, умирав...

Під кониць нам стали давати вже документи на повернення, ни дуже хотіли, комендант ни хотів всим дати. Но вже тато десь виходив тоты документи. Прийшли разом з нічов.

Прийшли ми в Красноярськ. Сиділи-сьме на вокзалі дві ніділі. Кілько-сьме тых грошинят мали, вже-сьме всьо тото проїли. І далі нема чим... І поїхати ни мож — ни берут. А там над їхав повный поїзд военних. Тогда тато якось ся з енним военным старшинов договорив. Нас узав у вагон межи военні, усю сім'ю. Але так казав: «Коли буде поїзд ставати, мы вас бдеме выкидати, а буде ся поїзд відправляти, мы вас бдеме забирати. Далеко від вагона ни відходіт». І так мы їхали тыми вагонами до Москви. Стає поїзд — мы вже готові — они нас выкинули. Мы вже там крутилися коло вагона. Уже поїзд гудок дає — зараз відправка. Они нас захватили меже себе. Так нас добрі люде взяли.

Прийшли ми в Москву. Що мы знаєме в Москві? Грошій ни маєме. Але тато щі якихось пару рублів мав. Найшли мы провідника, обы нас привів із того вокзалу, де мы прийшли, на вокзал Київський. Він відвіз нас (віз у метро). Прийшли мы на Київський. Но й тогда мы чорным ходом — на поїзд. Хто на ступеньках, хто як. Пару остановок або єдну чи дві проїхали — уже нас іскинули, бо мы без білетів. Усі хватаємеся на ступеньки і держимеся на ступеньках... Поїзд стає, мы злізаєме. Якщо той поїзд має рейс дальше, мы на нього сідаєме, у напрям на Україну.

Так переїхали на Україну. Почули свою рідну мову, нам дуже стало весело. Їхали мы щі на ступеньках довго... Потім вже якось так ізнеслилися, не мали-сьме й грошій, за що купити їсти. А більше голодом... І ни спали, бо-сьме пильновали, вбы поїхати все дальше, все дальше...

У енному місці тато мій захворів. Упав на поли — і вже ни йшов. Казав: «Лішіт мене тутки, я ся выплю. Я вас дожену». А мама пішла із братом Михайлом у село, дістала трошка каші. Тата погодовали... Тато полежав, і мы взяли го попід руки і повели до поїзда...

Поїхали-сьме знов дальше. І мы на такий поїзд попали — у Сарному. І той поїзд обступила банда. Там нас розірвали — маму і брата Луку з поїзда здрылили, а мы ся лишили троє — Михайло, я і тато. Я прийшла на першу остановку та й кажу татови:

Лишаюся, може мене мама найде.

Іду ... Мы так уже через ніч ходили, а рано пішли на базар, бо близько было. Тато каже:

— Онде базар. Ану ж, ходім.

Сонечко зыйшло... Мы пішли на базар. Там походили. Та й каже тато: — Зараз буде прийжджати якийсь поїзд. Ходім.

Я кажу:

— Ходім, може мама приїде.

Якраз мы в ворота — і мама із Луков. Мы ся стрітили. Каже брат:

— Я казав мамі, що вы ни поїдете далі, бо вы ни бдете хотіти далі їхати, бо-сьме ся розірвали.

Мы вже почекали на поїзд, і знов поїхали далі. Так доїхали до Львова «зайцями». У Львів прийшли перед вечером. А вокзал після войны був розбитий. Басарабці їздили, бо они мали голод, прийжджали на продукты, хто що міняв, куповав ...

Дождж дуже падав. Нас міліція всю ніч гонила від вокзалу по улицях по дожджови. А потім перед раньом утихло. Нидалеко від вокзалу під єден будинок стали. Сонечко зыйшло. Тато каже:

— Ходім оде під стіну, погріємеся, посушимеся, бо мы мокрі.

Мы босі, лиш тото лашічко, що на нас, мокре. І так мы стояли під тов стінов...

А прийхав із села тутки чоловік, татів колега, до сына в тюрму, і жінка волосянська... Принесли сынам у тюрму передачу, у Львів. Забрали сынів, а їм передачу ни прийняли. І они вже ішли до вокзалу попри той будинок. Тато каже:

— Я когось виджу.

Де мы знали, що тато якогось знайомого видит. Тато побіг ід тому колегови. Каже:

— Стефане!

А він:

— Я ни знаю, хто до мене говорит.

— Та ты мене, Стефане, не пізнаєш? То я, Василь Безеджин. (Таке прізвисько було у мого діда. — В. С.).

Так мы познайомилися, і тота Марія, прийшла д'нам. Принесли всі продукты, що сынам носили на передачу. Мы вже їх ни могли їсти, бо так зятяглися, що ни могли раз укусити. І плакали-сьме. Каже той чоловік:

— Поїдете зо мнов. У Стрию наших людий доста, бо я їхав сюды, у Стрий прийшли наші люде.

І ми приїхали з ними в Стрий, на вокзал. Як учули наші люде, що мы з Сибіру їдеме, повный вагон насходився. Но та мы вже ни могли ни їсти, ни говорити.

Приїхали тым поїздом із Стрия в Лавочне. А в Лавочнім тато так був выстав, що з Лавочного через вирьх вели го у Волосянку під руки. Ледвы привели домів. Дома вже нас чекали, бо мы написали, що їдеме. Збіглися всі сусіде, всі несут, всі щось дают. А мы нич ни казали — лиш спати хочеме. Мы ни спали, мы ни їли, мы мерзли.

І так ся з Сибіру приходило.

Потім уже нам, правда, понаношovali і зерна, і всього, вбы мы мали їсти. Але вже нич ни повесновали, бо вже было пізно.

Так прожили. Та й що было робити? Мы ся повернули додому нещасні. І всьо.

А типирь вже нич не можу. А ты пишеш тото всьо, я виджу...².

І БАБУ-КАЛКУ ЗАБРАЛИ В СИБІР. СМЕРТЬ ДІДА

Тітка Анна вийшла была до наших на Вирьх, як їх забирали в Сибір. А вна тогды лежала на печи. Тоты, що забирали, кажут:

— А отото що за жіночка?

А дідо каже:

— Та то моя сестра.

А вна была така, як паралізована. Та й кажут і лишити.

— Ніт, — каже вна, — як ототу дівочку (на мою маму показує. — В. С.) берете, то тогды й мене...

Та й так бабу з печи взяли, погрузили на фуру і повезли.

Ой, баба там у Сибіру дуже бідила. Тым, що робили, давали пайок, а «іждевенцям» не давали. І тітка не мали свого пайка. Вна нигде не ходила, бо была лежача. Мама пак прийдут з роботы, бабу обслужат, помьют... А взимі примерзне не раз до бараку. А дідо щи ходив по жебрах пак, десь хтось лупину, було дасть. Дідо принесе, і з того вже на вичірщось зварят. Дідо там і помер якось у зимі.

То было так. Єнного вечера він прийшов домів і ліг спати. Мама моя каже, що він молиться.

² Зап. 16 серпня 2002 р. від мами Сокол (Губаль) Анастасії, 1929 р. н., у с. Волосянці Сколівського р-ну Львівської обл.

— Боже, поможи ми вийти меже свої люде.

А на той час поїхав уйко Фидір, бо давали якісь подарки з Америки «гражданам» України. І поїхав за тыми подарками.

...А потому дідо перед раньом:

— Йой, вбы я ввидів своїх сыночків.

А моя мама каже:

— Тату, що вы слабї?

Але він уже так і до раня не дожив.

Як умер дідо, то казали вбути діда в тоты черевики, що попалися від американців на їх сім'ю. Спершу казали вбути діда, а уйко Фидір каже:

— Не будеме дідови давати, вбів'еме ноги якимись платянками. Ліпше даме до Василя, бо в них більше ниробочих.

Михайло щи був малый, твоя мати тоже щи мала. Уйко єден робив із старшым сыном Луков. Їм прикріще. І тоты черевики віддали до уйка Василя.

А як прийшли там копати могилу, уже на самыї змирьк везли туда ховати діда, а труна ся не вмещала в зимлю, в яму. Брали чеканы і докоповали тоту яму. Так діда поховали.

І тітка Анна там умерла³.

ОСОБЛИВО ТЕРПІЛИ В СИБІРУ ДІТИ

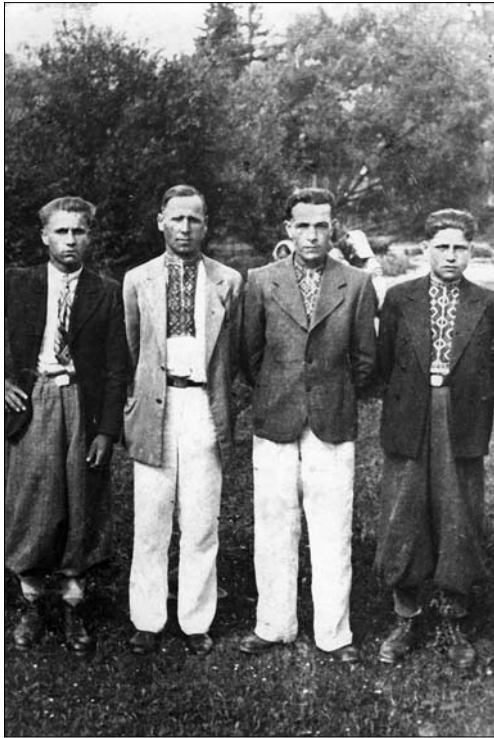
У твої матеры був найменчый братик Митрик. Він мав рік. Вліті в Сибіру пече сонце. Його взяли з собов, і десь зробили му з платиняти так, як дашок. Але дітинка обгоріла на сонци, що ся всьо лице обдерло, аж кров текла. Він там і помер у Сибіру.

А щи мама розказовали, що не могли ся дивити на другого брата твої мамы — Михайла. Такий був худый, що лиш ним вітер махав. Бо така велика сім'я, а робило лиш два чоловіки, часто не было й куска хліба⁴.

Губаль Андрій, син Василя (брат мого дідуся по материній лінії). Народився 14 лютого 1910 р., число будинку 157. Дружина Євдокія Бумбар, дочка Луки, народилася 5 серпня 1922 р. у Волосянці. Син Василь, народився 22 травня 1943 р. [1, арк. 157]. У будинковій книзі жителів с. Волосянка, яку було укладено наприкінці 1944 — на початку

³ Зап. 24 лютого 2013 р. від Луцик Єви, 1951 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

⁴ Зап. 24 лютого 2013 р. від Луцик Єви, 1951 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

Іл. 3. Зліва направо: Губаль Андрій, нестановлена особа, Губаль Василь, Губаль Федір. Волосянка, 1938 р.

1945 рр., під порядковим номером 814 (старе число будинку 157, нове 174) Андрій Губаль записаний як голова родини; під порядковим номером 815 — Губаль Євка, жінка; без порядкового номера — Василь, син.

Андрій Губаль брав діяльну участь у суспільно-політичному житті села. Проявив чітку національно-патріотичну позицію. (Іл. 3). Як тільки в 1940 році прийшли перші радянські солдати, вирішив перейти угорський кордон і через Закарпаття добрався аж до Німеччини. Коли 1941 р. окупаційні війська відійшли, повернувся додому. А після другого приходу Червоної Армії в 1944 р. був мобілізований до Радянської Армії та одразу ж відправлений на фронт. У 1945 р. загинув, точної дати смерті та місця поки що не встановлено.

ПРО АНДРІЯ ГУБАЛЯ ТА ЙОГО ЖАХЛИВУ ЗАГИБЕЛЬ НА ФРОНТІ

Що про нього знаю? Все знаю.

Він і таких багато хлопців у сороковім році пішли за границю. Єнні пішли на Закарпаття, другі в Німеччину добралися. Ішли туди, бо большевики арештовували таких хлопців. Їх тутки ся збрало, може, і п'ятнадцять чоловік: Андрій, мій стрько,

Ріжнів Петро, з-під Кичірьки, а Сідорчак Петро був на Закарпатській Україні. Він якось ся повернув у сороковім році у Волосянку, а був такий січовик, називали його. І ту два-три місяці побыв і zorganizовав тых хлопців, і пішли на Закарпаття. Андрій Губаль з ними. Но і десь там робили, і поверталися десь так сорок першого року, бо німці нагнали большевиків. І Андрій вернувся. І вженився з Йивков Бумбарьовов. Мали дітинку, Василь назывався. Они ся поженили десь у сорок другім році. А в сорок п'ятім він пішов до армії, на фронт. Ни знаю де, бо він пішов від нас окремо і загинув на фронті. Ішли в наступ та й німці били гарматами. І так загинув⁵.

ВІД АНДРІЯ ГУБАЛЯ ЗАЛИШИВСЯ ОДИН ЧОБІТ

Но, то было так. Уйко Андрій Губаль, як прийшли совіти, втік на Закарпаття. Потім вернув ся, вженив ся із Бумбарьовов і мав сына Василя. Тогды він каже:

— За мене тільки людей доста по Сибірах ся мордує, то я ни найліпший. І тогды він пішов на фронт, лишив уйчину із сыном.

Видиш... Штапіниць... Лиш я не знаю, як было йому імня, вінь був із Славська. І казав уйкови Васильови, а, може, й Федорови (мама так казали), що вни разом в армії з Андрійом были, на фронті. А вже де — не знаю. І казав, як упала чи то бомба, чи то граната... Як ся тото зорвало, то мы з нього найшли лишинь чобіт. То всьо было розірвано, але чобіт было найдено⁶.

ВЕЧЕРЯ ДЛЯ ПОВСТАНЦІВ

Переказали хлопці принести їм вичірю. Но та й ще іде отої Мельницької, Маслянички Настасі сестра Анна, старша, і я йду. Я там у тітки вже, у Мельницької скотарила, і вже несеме вичірю. А то так, що вже невелике жито было. Но й ми там, де вни казали, вийшли з банячками, з їдіньом, поставили в жито.

А вни прийшли та й їдят. Они вже попоїли. Нам треба ся вертати. А псы так на Ковалівськім вирь-

⁵ Зап. 25 лютого 2017 р. від Ріжніва Василя, 1922 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

⁶ Зап. 24 лютого 2013 р. від Луцик Єви, 1951 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

ху брешут! Боемся. Як тыпирь ся вернеме? Мы тогда встали, всю посуду лишили в житі, а сами по-пластунськи все ніже, все ніже, і так ми ся ізсунули. А тоты — драпака у полонину — пішли бандери. Втекли. Попоїли та й вже. А мы попластунський і д'хаті. Но бояли-сьме ся! Житом, всякими ярками, но так ся там натовкли. А ходили потому-сьме другий динь, вже ни йшли вдинь, а й знов увичирі, помалійки тото поносили, тоти каструлі, бо хтось увидит⁷.

Сідорчак Андрій, син Луки (брат бабусі Параскевії по материній лінії). Народився 22 липня 1910 р., число будинку 140 [1, арк. 140]. Дружина Євдокія Хрипта (Тимунька), народилася 11 листопада 1917 р. у с. Верхня Рожанка. У будинковій книзі жителів с. Волосянка під порядковим номером 613 (старє число будинку 124, новє 134) Андрій Сідорчак поданий як голова родини, а під № 614 — Сідорчак Євка, жінка⁸.

Андрій Сідорчак належав до національно свідомих мешканців села. (Іл. 4). У 1944 р. пройшов військовий вишкіл УПА у Рожанці. Відтак брав безпосередню участь у боротьбі проти емгебистів, переважно на території Волосянки та сусідніх сіл. Загинув в урочищі «Бескид» біля Ялинкуватого. Похований у спільній могилі у Славську, урочище «Млака». У загальній метричній книзі с. Волосянки о. мітрат О. Базюк у графі напроти прізвища Сідорчак Андрій власноруч записав: «1947, убитий большевиками» [1, арк. 140].

ЯК ЗАГИНУВ «УЙКО»

Мы виїхали з Сибіру. Я пішла до Мельницьких у Звір (мене тітка взяла), а Михайла, брата, Федачка — скотарити. Лука був більший — дома робив.

За уйка... То было з ним більше повстанців. Надвечірь они ішли на вичирю до Анни Дерибикової у Ялинкуватськiм Бескiдi. Але то вже была підготовлена засідка на них, і они ни дойшли до хаты. Їх вже тоты моцкалі перестали і почалася стрілянина. І они поранили мого уйка (Сідорчака Андрія, псевдо «Уйко, бо то був наш уйко, і так «Уйко» мав псев-

Іл. 4. Стоять у третьому ряду зліва направо: Щербаківський (Сколе). Решта з Волосянки: Сідорчак Федір, Сідорчак Андрій, Турій Ілько, Ріжнів Петро, Губаль Андрій, Губаль Ілько. Волосянка, 1937 р.

до). Білінця Федора («Сірка») убили на місци. А уйко був тяжко поранений, тікав у Бескiдi і забiг в урочище Погарчини. Там упав, і прибігли до нього тоты моцкалі, пытаються:

— Скажи, «бандера», кiлько вас ходит?

А він відповiв:

— Большевики, нас тисячами ходит!

Так пару раз його звiдали, а він усе єннако відповiдав. Потiм його там на місци забили.

На другий динь косарі, що косили по Бескiдови, зробили жалобу. А на рано вже уйка і того «Сірка» везли на фурі з Бескiда. А мій брат Михайло був у селі у Ріжнiва (Федака) коло дороги і пізнав його автомат, закосичений червонов квітков, живов (уйко все ходив із закосиченым автоматом). І став Михайло дуже плакати:

— Убили мого уйка, бо виджу автомат... (мама плаче. — В. С.).

А Федачка каже:

— Михайлику, тихо будь, бо нас выстріляют.

А він гвавтом:

— Йой, убили мого уйка, я виджу, бо автомат закосичений. Мого уйка повезли. Йой!

А тота біжит...

— Михайлику, тихо будь, бо нас выстріляют.

Та й го їмила, та трымат, бо Бойко (оперуповнований. — В. С.) їде на фурі. І завезли го та й верли на Млаку у Славську...⁹.

⁷ Зап. 15 серпня 2002 р. від мами Сокіл (Губаль) Анастасії, 1929 р. н., у Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

⁸ Будинкова книга жителів села Волосянка (1944—1945 рр.). № 613—614.

⁹ Зап. 28 квітня 1997 р. від мами Сокіл (Губаль) Анастасії, 1929 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

Іл. 5. Бурак Федір. Світлина 1946 р.

ПОДРУЖЖЯ ПОВСТАНЦІВ

Тото мій уйко був, Андрій Сідорчак.

Гм... Та всьо про нього знаю. Він був женатий у Рожанці із Тимуньков Йивков. Жили там, де типирь Василь Губаль, але у старі хаті.

То было таке. Сорок шестого року, у серпни, мы у Бескіді косили. А Андрій пішов у партизаны і уже ся крыв з Йивков. І мы кінчили сінокосы. Він каже, уйко Андрій:

— Міні треба до Смоляка. Мы йшли домів, і вни з нами. І пішли в село до Смоляка. Там они были до передвечера. Уже ся змирькало — і знов у ліс, там, де мали крывку. І попали на засідку. Тимуньку вбили під Погорю, а Андрій утік.

Другий динь ниділька. Люде поховали ї на цввинтари у Волосянці, пониж дзвіниці. А лежала у Волосянці, де вни жили, у хаті Андрія Сідорчака.

Андрій щи рік жив, як Тимуньку вбили. Презимовався і сорок семого року він загинув у Ялинковатськім Бескіді. Они із «Сірком» прийшли до Дербиикової поїсти. А уйко мав псевдо «Уйко», бо я його все называв так.

Но то так. Они там повбідали і йшли далі та й попали на засідку. І там їх побили, поскладали на фуру і повезли в Славсько, на Млаку, де типирька могила тота.

Отаке тото было¹⁰.

ЯК ЗАГИНУЛА ДРУЖИНА ПОВСТАНЦЯ

Тимунька Йивка із Рожанки была. Она была висока, тонийка. До нас приходила і співала дуже красно співанки.

Тутки раз ночовала в нас, бо вже Андрій Сідорчак, її чоловік, у «бандерах». І раз вна йшла д'ньому у ліс через Погарь. Мы чуеме — там писк. Стріл, писк — убили Йивку москалі. Потім ї забрали у село, і она лежала оту в Андрійові хаті. У Волосянці хоронили. А я была дїтвак, лише-м запам'ятала, що там были такі тарілочки малийкі. Я собі тоты тарілочки повибирала...

Тото я памнятаю¹¹.

Бурак Федір, син Максима (дївер моєї тітки Агафії, з роду Соколів). Народився 7 серпня 1926 р., число будинку 52 [1, арк. 52]. У 1945 р. був покликаний на військову службу до Радянської Армії. З армії його відпустили на похорон батька наприкінці січня 1947 р. (Іл. 5). Опісля він не повернувся на строкову службу, а поповнив лави борців УПА. Мав псевдо «Довбуш». У серпні 1949 р. емгебисти поранили його у полонині над Волосянкою. Пораненого повстанця забрали до Стрия, де він відзнуцань помер.

З РАДЯНСЬКОЇ АРМІЇ — В УПА

То я так розказую, як чула від тата. Стрыко Федір Бурак жив удома коло батьків. Далі забрали го в армію. Но й там служив довше. А як дідо Максим (його тато) умер, то стрыка пустили на похорон. Приїхав сюда в село. Ту він з хлопцями поговорив — і більше не вертався в армію, а пішов до хлопців у ліс і войовав ту.

За ним стежили енкаведисти. І попали його на слід у Волосянці, в полонині. Зчинилася перестрілка, і стрыка поранили в ногу. І так го енкаведисти їмили.

У той час мій тато і мама щось робили на Припорі. У селі зробилася якась метушня. Тато каже:

— Мого брашня вбили...!!

¹⁰ Зап. 25 лютого 2017 р. від Рїжніва Василя, 1922 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

¹¹ Зап. 25 лютого від Рабцевич Ольги, 1938 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

І ту його надвезли на фурі. Тата покликали. Тато заговорив... І його далі забрали. Де він?... Де його забрали? Де го вбили, тото не знаєме.

Колись моя тітка Полага ходила дізнатися що, де... Єдна жона казала, що його мордовали, катовали і в Стрию розстріляли¹².

РОЗСТРІЛЯНИЙ ШЛЮБ

Я была у полонині, збирала ягоди. Ішли мы у полонину. Вийшли до нас назустріч із кривітки хлопці. Я йшла і Кувакова Анна, і Парунина Марія. І хлопці попиталися нас, що нового в селі, чи нема большевиків. Мы казали, що нима. Но добре. Ідіт. Мы пізніше підйдеме в полонину.

Мы стали збирати ягоди. І йшов вже Бурак у полонину доріжков. Дуже файно свистав. А мы думали, що то тоты повстанці.. Але за малийкий час там стала стрілянина. Пустили із автомата серію — вже не чути было свисту. І мы не знали, що там дієся. Мы перейшли на друге місце збирати ягоди і увиділи, що йде дівчина дуже файно вбрана. Але мы знали перед того, що Бурак має в полонині договороватися за шлюб. І мы відразу догадалися, що то його дівчина. Она йшла і поверталася то в еден бік, то в другий, назад себе (она йшла з Рожанки). Але де місце было таке назначене, я не знаю. І она перейшла, що мы вже ї не виділи. Мы почали збирати ягоди дальше. Але Бурака тогды поранили, у житі... В полонині там посіяне было жито на лужечку. Бурака поранили большевики і забрали го живого на коня. Привезли у село і повезли в Стрий у лікарню. Там його хотіли підліковати. Але він був дуже тяжко поранений і не выжив.

А шлюб мав давати такої там у полонині священник із Ялинковатого Вовчук. Так у полонині. І было десь там, я вже не знаю точно тото приміщення, де мали ся вінчати. Не знаю. Але вона была файно убрана. Она была в мештах, вышиті сорочці, вышиті камазольці і хустка шальова...

Но, в полонині¹³.

Бурак Степан, син Максима. Народився 1 жовтня 1919 р., число будинку 52. Помер 29 жовтня

¹² Зап. 25 лютого 2017 р. від Стець (Бурак) Марії, 1948 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

¹³ Зап. 15 серпня 2002 р. від мами Сокіл (Губаль) Анастасії, 1929 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

Іл. 6. Бурак Агафія (з роду Соколова) та Бурак Степан з дітьми Василем і Марією. Село Дермидонтівка Вяземського району Хабаровського краю. Світлина 1950 р.

2006 р. Одружився з Агафією (моєю тіткою), дочкою Матвія Сокола, яка народилася 28 березня 1923 р. Шлюб узяли 3 лютого 1942 р. Агафія померла 19 квітня 2001 р. На час висилки в Сибір у них народилося двоє дітей: Василь, 14 листопада 1942 р. і Марія, 12 січня 1948 р. [1, арк. 107 звор.].

Степана Бурака було взято в 1941 р. на війну. Вдруге потрапив на фронт 1944 р., опісля повернувся додому. Брат Федір Бурак, не дослуживши армії, пішов в УПА. Це дало підстави вислати в Сибір Степана Бурака разом із сім'єю. (Іл. 6).

ЗА ВБИТОГО СТРИКА-ПОВСТАНЦЯ — НАС У СИБІР

Як убили стрика Федора, нас за нього выселили, на самі Главосіки, 14 вересня сорок дев'ятого року. З Волосянки привезли у Борислав. Там-ісьме были місяць, поки всіх позганяли тудя. Жили-сьме в загоржі, як вівці в кошарі. А потім — на товарняки... Мы цілий місяць їхали.

Привезли нас у село Дормидонтівку В'яземського району Хабаровського краю. Поселили у бараки...

А там був величезный лісопильный завод. Тато робив на тому заводі. Там різали дерево і всьо йшло на экспорт. Мама была дома з дітьми.

Потім Василь, брат мій, пішов там у перший клас. Сім класів там закінчив, а сюда приїхав — у восьмий. А я приїхала у другий клас.

Вертали мы ся в п'ятдесят шестім році. Сідали у Вяземську і приїхали до Хабаровська. Далі їхали мы на Харків, а з Харкова — у Львів, потім до

Іл. 7. Параска Манчик

Славська. У Славську ми прийшли до уйка, Любаса Николы. Дідо Матій приїхав за нами кіньми. Нас всіх привезли у Волосянку. Хата наша згоріла, а ми вже потім побудували коло неї нову, ототу, що є¹⁴.

Манчик Параскевія, дочка Івана (нерідна сестра бабусі Ганни по батьковій лінії). Народилася 29 травня 1926 р., число будинку 47 [1, арк. 47], померла 5 листопада 2006 р. у Миколаєві. Перебувала в неофіційному шлюбі з повстанцем — Любасом Лукою, сином Василя (псевдо «Байда», загинув 17 липня 1949 р.). На жаль, офіційно зареєструвати шлюб з погляду конспірології так і вдалося. У них народилося двоє дітей — Олександра і Богдан.

Параска Манчик була активною в суспільно-політичному житті: вона належала до молодіжного крила ОУН, а під час другого вторгнення окупантів 1944 р. у село пішла в підпілля і працювала зв'язковою УПА (псевдо «Русалка»). Наприкінці 1947 р. була схоплена емгебистами, потім засуджена на тривалий термін заслання в Сибір — Хабаровський край. Дітей відлучили від неї, їх виховували родичі, а також чужі люди. Після відбуття покарання не мала права повертатися в рідне село, а опинилася на Півдні України — у м. Миколаєві. (Іл. 7).

¹⁴ Зап. 25 лютого 2017 р. від Стець (Бурак) Марії, 1948 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

ПАРАСКА МАНЧИК («РУСАЛКА») ТА ДОЛЯ ВІДЛУЧЕНИХ ЇЇ ДІТЕЙ

Що я вам можу розказати...

Параця маленьков лишилася. Батьки повмирили. Она была у брата Василя Любаса, Ольжиного тата. Мала там хату малийку. То робила у того Василя, і так она жила.

Потім Параця была на роботі у Славську. Вна заїзналася ближче із Любасом Луков, а той пішов у ліс, у повстанці. Параця зустрічалася там з ним, і сама стала скриватися. Вона была зв'язкова, мала псевдо «Русалка». Працювала в підпільні друкарни. Но і в неї від Любаса Луки, сотника УПА, народилася донька, у Цювбі народила. Я была за куму, носила-м дітину до хресту в Ялинковате. Там такий був священник Вовчук, його потім арештували. Но, і назвали дівчинку Леся. Зо мнов щи была Євка Поштарьова. Але самої мамы на хрещені не было, бо і бы зразу схопили і заарештували. Параця ховалася в лісі.

Мы потім ходили до Параці в ліс, приносили пеленки, їсти і все, що могли. Там была стайня в Любасів, туда так ништо не заходив, і она там переводила час.

А далі я знаю, як тото Леся заслабла, то узяв її Никола Любасівський, уйко Ваш, у лікарню в Славську. Там її підлікували.

Потім Параця народила щи сына Богдана. Через невеличкий час її їмили, Богданови щи не было й року, його забрала Сефта Любасівська.

Парацю засудили і вывезли в Сибір, до Хабаровська. У Хабаровському краю вона была із Євков, Федора Любаса сестров. То было десь у сорок дев'ятому році, а, може, й пізніше.

Вже потім Параця забрала Лесю до Хабаровського краю. Она была на роботі, а дівчинку якась москалька украла. Богдан там був у Хабаровському при Марі Сефтині (їх так само выселили).

Луку Любаса, що був у повстанцях, десь убили... Загинув... А Параця відбула багато років каторжних робіт. Аж потім она мені розказувала, як перебувала в мене, що она з Богданом переїхала в Миколаївську область, бо сюда не мож было. Потім Богдан із своїов жінков їздили по Сибірах заробляти гроші, а Параця, його мама, стерегла хату, там і в Миколаїві померла¹⁵.

¹⁵ Зап. 8 липня 2017 р. від Муштук Єфросинії, 1929 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

ЯК ЗАГИНУВ У ШАХТІ МІЙ ТОВАРИШ

Лука приїхав із Сибіру у Волосянку, а далі нас забрали в ФЗО, на Донбас, район Макіївка. Мы жили в Бурозі, шахта «Капітальна» ся називала. Я робив столяром, а Лука і Тимко Думінчин (Гриців) — у шахті. А хлопці годні!

Шахта была затрясена, єдна кліть ходила. Тогды зробили ще єдну, щобы єдна ходила д'горі, друга — впрова. Наклали на них таке, ги підлога. На тых клітьях пушчались впрова і пробирали там завалы. Далі покрутили лебідков, а підлога не йде ни туды, ни сюды. Відразу дали команду пустити тросы. А Лука там стояв. Як тото ся там зорвало всередині, лебідки полетіли і його по руці — трах! І зверло го до землі. Кобы він був ни піднимався, а той піднявся. І як го по голові трахло — так по нім кінець...

Но й тогды дали знати твому дідови Васильови. Він відразу приїхав. Поховали мы Луку на Бурозі. І дідо зробив на могилі такий пам'ятничок...

І таке я тобі розказав¹⁶.

ПРО ЛУКУ ГУБАЛЯ ТА ЙОГО ТРАГІЧНУ СМЕРТЬ У ШАХТІ

То був старшій сын Параді Губальової та Василя. Він так само був виселений у сорок першим році, а вернувся в сорок семім. Спершу жив разом з батьками на Вирьху, а потім його забрали в ФЗО, так называли тогды. Він робив у шахті. Але не женився щи, хлопцьом був. І погинув він десь у п'ятдесятім році. А робив разом із Добровольським Васильом,

¹⁶ Зап. 8 липня 2017 р. від Добровольського Василя, 1928 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.

Терешом. Він крутив тогды на шахту таке колесо, бо був годен, і людей «лебйотков» вытігав наверх. І то ся щось обірвало, і його ударило по голові, і загинув. Там його поховали. Потому твій дідо їздив тудя, поставив хрест на могилі¹⁷.

Висновки. Моїм моральним обов'язком було розказати про свою родину, яка в 1940—1950-х роках зазнала різних поневірянь, переслідувань за національну позицію, відстоювання її у політичному та повсякденному житті, у збройній боротьбі проти окупантів, які плюндрували нашу віру, наші обряди та звичаї. Усі вони вірили в ідею самостійної України, боролися за неї, перетерпіли жорстоких поневірянь і тортур та готові були покласти життя на вітвар свободи.

1. Метрична книга с. Волосянки (початок ХІХ — середина ХХ ст.). *Парохіальний архів села Волосянки*. 330 арк.
2. Прохання мешканців с. Волосянки про надання дозволу на заснування читальні та звіти про її діяльність. *Центральний державний історичний архів у Львові*. Ф. 348. Оп. 1. Од. зб. 1645. Арк. 14—18.

REFERENCES

- Metric book from the village Volosyanka (beginning of XIX - mid XX century). Parohialnyy archive in Volosyanka village. 330 pages.[in Ukrainian].
- Requests of the inhabitants of the village Volosyanka for permission to establish reading rooms and reports on its activities. In *Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv u L'vovi*. F. 348. Op. 1. Od. zb. 1645. Ark. 14—18 [in Ukrainian].

¹⁷ Зап. 25 лютого 2017 р. від Ріжніва Василя, 1922 р. н., у с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.